

Dél-Ázsia

JENEY LÁSZLÓ¹

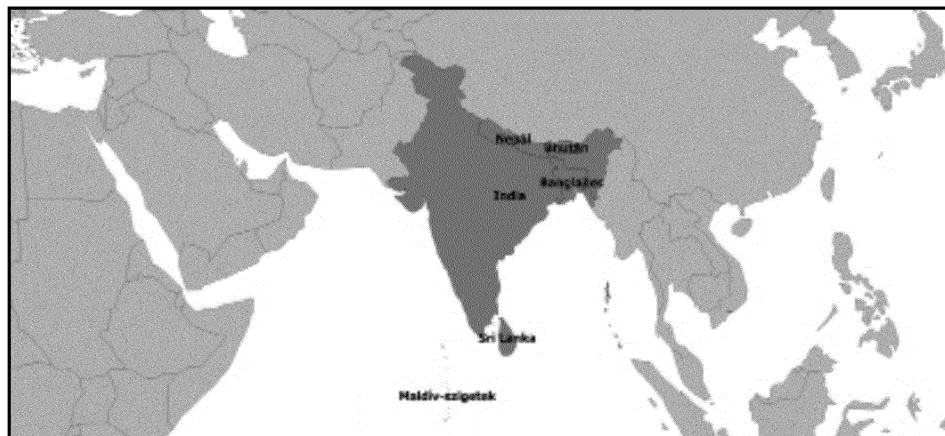
1 Gazdaságföldrajz online tananyag 2020

A szubkontinensnek („alkontinensnek”) is tekintett Dél-Ázsia több tekintetben is *elkülönül Ázsiától*. Az Indiai közetlemez még geológiai értelemben is egy önálló egység, amely csak a földtörténet során forrt hozzá Euráziához. Észak és kelet felé Földünk legmagasabb hegységei zárják el a többi kultúrrégiótól, nyugat felé nyitottabb, nem véletlen, hogy innen érkeztek a különböző időszakokban érkező benépesítői is, illetve, hogy a kultúrrégió nyugati határának meghúzására ma is többféle elképzelés létezik.

A dél-ázsiai kultúrrégió mindössze *hat országot* foglal magába, amelyek közül kiemelkedik India, még viszonylag jelentős méretű Banglades, a többi kis ország részben hegyvidéki (Bhután és Nepál), részben pedig szigetország (Maldív-szigetek és

Srí Lanka). Akadnak ennél tágabb Dél-Ázsia lehatárolások is, az egykori brit gyarmati terület (Elővagy Kelet-India) kiterjedt a mai Pakisztán területére is, sőt egyes, főleg angolszász megközelítések ide sorolják Afganisztánt és Iránt is, valójában az utóbbi három ország kapcsolatrendszerében Dél-Ázsia helyett ezer szálon az Iszlám Világ irányába kötődik, napjainkban ez hatás még inkább erősödik.

A dél-ázsiai kultúrrégió átlagosan több mint 400 fő/km²-t meghaladó népsűrűségével messze a legsűrűbben lakott kultúrrégió. Ez következik abból, hogy 3,6 millió km²-es területével a legkisebb kiterjedésű, ugyanakkor Kelet-Ázsia után 2012-ben 1,4 milliárd fős lakosságával így is a második helyre kerül a kultúrrégiók sorában (*1. ábra*).

1. ábra: Dél-Ázsia kultúrrégiójához tartozó országok
Forrás: Varga Ágnes szerkesztése

Dél-Ázsia *nemzetiségi és nyelvi szempontból egyaránt heterogén régió*. Általánosan jellemző, hogy a Dél-Ázsiába érkező népcsoportok északnyugat felől érkeztek, és egyre délebbre szorították a korábban ott élőket. Így legdélebbre él az őslakos dravida nyelvcsaládhoz tartozó tamil lakosság (Srí Lanka szigetén vagy Indiában Tamil Nadu államban). India és a Himalája országai kifejezetten soknemzetiségűek. Bhutánban a bhotija nemzetiség épp kiteszi a társadalom felét, Nepálban azonban már a legnagyobbak számító ghurka nemzetiség csupán 48 százalékos relatív többséget képez. A változatos nemzetiségi összetétellel párhuzamosan jelentős a nyelvi sokszínűség is. Csak Indiában 22 nyelv hivatalos, amelyek közül a hindit beszélik

a legtöbben. Az egyes nyelvek gyakran eltérő írásjeleket is alkalmaznak, amit figyelembe kell venni az amúgy sem kedvező képzettségi statisztikáknál. Könnyen előfordulhat ugyanis, hogy egy saját nyelvén írni és olvasni tudó, délen élő tamil az indiai fővárosban, Delhiben már analfabétának számít. Mivel – néhány partmenti városállamot leszámítva (pl. a portugál Goa) – az egész térség gyakorlatilag egyetlen gyarmatosítóhoz, a brit koronához tartozott, ezért az angol nyelv közvetítő szerepet tölthet be, sőt ez akár fejlődési potenciált is rejthet magában más kultúrrégiókkal (pl. Latin-Amerika, Iszlám Világ vagy Kelet-Ázsia) szemben. Az angol nyelv ismerete egyes szektorokban (pl. távmunka, szoftvergyártás vagy turizmus) különleges helyzeti

előnyt jelent India világgazdasági integrálódásnál.

Dél-Ázsia *vallási szempontból is meglehetősen összetett*. A szubkontinens több kisebb-nagyobb vallás (buddhista, hindi vagy szikh vallás) szülőhazája. A gyarmatosítás utáni függetlenedéskor 1947-ben épp a vallási különbözőség okán vált el a muzulmán Pakisztán a hindu Indiától (1971-től pedig már Kelet-Pakisztán Banglades néven Pakisztántól). A dél-ázsiaiak többsége (valamivel több mint 70 százaléka) a hindu vallás követője, de csak India és Nepál számít hindu országnak. Dél-Ázsia népességének egyötöde iszlám vallású, Bangladesben és a Maldív-szigeteken alkotnak túlnyomó többséget, mégis a nagy méretek miatt a legtöbb muszlim (164 millió fő) Indiában él Dél-Ázsián belül. Bár a buddhizmus a Himalája lejtőiről terjedt szét, a világ buddhistának többsége Dél-Ázsián kívül él. A szubkontinensen belüli arányuk átlagosan mindössze 1 százalék, Bhután és Srí Lanka esetében azonban a népesség többségét teszik ki. Szintén dél-ázsiai eredetű a szikh vallás, amely a hindu és az iszlám vallás keveredéséből jött létre, földrajzilag meglehetősen koncentráltan Északnyugat-Indiában (Punjab) fordul elő, ugyanakkor a szikh

katonák felülreprezentáltak az indiai hadseregben. A fentiek mellett lokálisan előfordulnak kisebb keresztény közösségek is (pl. Calcutta, Goa, Srí Lanka területén).

Dél-Ázsia társadalmi-gazdasági helyzetét nagymértékben meghatározza a *kulturális és vallási hovatartozás*. Az állam minden igyekezete ellenére a hinduk körében (különösen vidéken) még napjainkban is jellemző a *kasztrendszer*, amely a népeiséget különböző hierarchikus csoportokba, kasztokba sorolja. A négy fő kasztot a bráhminok, ksatriják, vaisják és súdrák képezik, de vannak kaszton kívüliek, érinthetetlenek (páriák) is. A kaszthoz tartozás meghatározza a házassági szokásokat, az elvállalható munkát. A kasztrendszer kihat a külföldiekkel történő érintkezésre is.

A *vallás* különösen fontos szerepet játszik a nőekkel való bánásmódban. Mind a hindu, mind pedig a mohamedán közösségek patriarchális társadalmában a *nők alárendeltebb szerepe* a jellemző. Sokszor már gyermekkorban megkülönböztetett figyelmet fordítanak a fiúgyermek felé, esetükben alacsonyabb a gyermekhaladóság is. A lánygyerekek hátrányt szenvednek az iskoláztatás terén is, e

tekintetben a dél-ázsiai országok között határozott különbséget fedezhetünk fel. A hindu Nepálban a legkedvezőtlenebb a lányok helyzete, ahol már az alapfokú oktatáshoz való hozzáférésük is akadályozott. A legkedvezőbb a lányok helyzete az iszlám vallású, de a turizmus miatt nyitott Maldív-szigetek és a buddhista Srí Lanka esetében (VARGA Á. 2011).

Egyes vallások szigorúbb korlátozásai az *étkezési tilalmakon* keresztül meghatározzák a mezőgazdasági erőforrások hasznosítását. A dzsáinista vallás a kb. 3 milliónyi hívője számára tiltja bármely élő teremtmény megsebzését vagy elpusztítását. A buddhisták többsége vegetáriánus, a muszlimok nem fogyasztják a tisztátalan állatnak tekintett sertés húsát. Bár a világ legnagyobb szarvasmarha-állományával India rendelkezik, ennek szerepe jobbra igavonásra és némi tejtermelésre korlátozódik, hiszen hindu ahimszá előírásaihoz igazodóan az ország több szövetségi állama tiltja a tehenek levágását (HAGGETT, P. 2006).

A dél-ázsiai kultúrrégió *sokáig közel azonos fejlettségi szinten állt Európával*. Még a nagy földrajzi felfedezéseket követően is az európai külkereskedelem deficitese volt ebbe az irányba, az értékes fűszereket és a „Mesés

Kelet” egyéb keresett cikkeit Európa csak a Latin-Amerikából elrabolt nemesfémekkel tudta kompenzálni. (GOLOBICS P. 2002) A világkereskedelem kis háromszögének létrejöttével azonban Ázsia fokozatosan perifériára szorult, az ipari forradalommal pedig végképp lemaradt Európától. Dél-Ázsia így könnyen válhatott az európaiak (elsődlegesen az angolok) gyarmatává.

A mintegy két évszázados *gyarmati időszak* alatt a térség gazdálkodását a centrumtársaságok érdekének megfelelően formálták. A népelemezés miatt fontos gabonafélék helyett inkább az iparnövények (pl. gyapot, juta) és az élvezeti cikkek (pl. tea) kerültek előtérbe, amely súlyos éhínségeket váltott ki. Dél-Ázsia egyúttal a felfutó angol ipar termékeinek fontos felvevőpiacává is vált, ami tönkretette a nagy hagyományokkal rendelkező kézműipart, és eleve ellehetetlenítette a helyi bányászat és az ipar kifejlődését. Ugyanakkor az angolok számos modernizálást hajtottak végre, amelyre Dél-Ázsia önmagában tőke hiányában csak súlyos áldozatok árán lett volna képes: a gyarmatosítók megteremtették az egészségügyi ellátórendszer, a közigazgatás, a jogrendszer alapjait, vasutakat, utakat építettek.

A *függetlenedés* után Dél-Ázsiát egy *gyors demográfiai robbanás* jellemzi, az egyes országok különböző gazdaságpolitikai filozófiát követve eltérő növekedési pályára álltak. India gazdaságát a függetlenedés utáni évtizedekben az államkapitalista importhelyettesítés jellemezte. A gyarmati időszak stagnálásához képest ez dinamikus növekedést jelentett, de a demográfiai robbanás ezt lerontotta, az egy főre jutó értéktermelés alig növekedett. A külföldi befektetések és az import korlátozásával technológia, illetve verseny híján romlott az indiai áruk minősége.

Az 1980-as évektől egy *sikerés gazdasági modernizációt* hajtott végre India, amely nem az ún. ázsiai modellt követte, hanem egy *sajátutas gazdaságpolitikát*. A távol-keleti munkaintenzív exportösztönző iparosítással szemben Indiát elsősorban a hatalmas belső fogyasztópiac ellátása vezérelte, a növekedést elsősorban a szolgáltató szektor és high-tech iparágak generálták (könyvelői, offshore tevékenység, szoftvergyártás, filmgyártás). (COE, N. M. et al. 2007) Az angol nyelvtudást és az időeltolódást kihasználva (amíg Amerikában éjszaka van, Indiában nappal) a telefonos ügyfélszolgálatok

fontos szerepet játszanak India világgazdasági bekötöttségében. A szoftverfejlesztés hatékony ellenszere lehet az agyelszívásának, a képzettek a távmunka révén hazájukban tudnak a globális világba bekacsolódni. Az indiai modell hátránya azonban a munkaintenzív ázsiai modellel szemben, hogy a modernizáció előnyeit kevesen élvezhetik, a (különösen a vidéki) társadalom többsége még ma is a szegénységi küszöb alatt tengődik (800 millióan kevesebb mint napi 2 amerikai dollárból élnek).

Dél-Ázsia többi országa nagyon elérő képet mutat. Banglades tőkehiánya miatt nehezen küzd meg a túlnépesedéssel. Bhután és Nepál gazdaságilag szintén szegény országai meglehetősen zártak, esetükben a hegyvidéki turizmus egyelőre még csak potenciális bevételeket rejt. Az agrárium szempontjából jóval kedvezőbb adottságokkal rendelkező Sri Lankát már kiegyensúlyozottabb (részben a hazai fogyasztásra, részben pedig exportra termelő) mezőgazdaság és feldolgozó ipar jellemzi. A térség leggazdagabb országa a turizmusra szakosodott, nyitottabb Maldív-szigetek. Összességében Dél-Ázsiának jó esélye van arra, hogy a világgazdasági perifériából legalábbis félperifériává válhasson.

Irodalomjegyzék

- COE, N. M. – KELLY, PH. F. – YEUNG, H. W. C. 2007: Economic Geography.
– Oxford: Blackwell
- GOLOBICS P. 2002: A világgazdaság kialakulásának folyamata és jelenlegi
társzerkezete. – In: TÓTH J. (szerk.): Általános társadalomföldrajz
I. – Budapest – Pécs: Dialóg Campus Kiadó
- HAGGETT, P. 2006: Geográfia: Globális szintézis. – Budapest: Typotext
- VARGA Á. 2011: A nemi egyenlőtlenség és annak háttere a dél-ázsiai
országok oktatásában. – Belvedere, 23. (2.): pp. 19–38.